

**Noord
Nederlands
Orkest**

**een toekomstig
Muziekgebouw**

Inhoudsopgave

1	Aanleiding	04
2	Kansen en ambities	05
	A Muzikale ambities symfonische concertzaal	05
	B Kansen voor samenwerking en synergie	06
	C Faciliteiten en randvoorwaarden nieuwbouw	07
	D Maatschappelijke ambities en economische meerwaarde	09
3	Concluderend	10
	Bijlagen	12
	A Referentiezalen in Nederland en Europa	12
	B Cijfers en volumes	16
	C Historie De Harmonie als Groningse concertzaal	18

1 Aanleiding

De Oosterpoort is op zijn huidige locatie niet toekomst-bestendig, blijkt uit recent onderzoek. Daarom wordt nagedacht over nieuwbouw op een andere plek in de stad.

Die ontwikkeling was eerst even wennen voor het NNO, omdat we – letterlijk en figuurlijk – erg gehecht zijn aan De Oosterpoort. Het is onze ‘thuiszaal’ voor orkest en publiek. Het is ook onze repetitieruimte, ons ankerpunt voor reizen door het Noorden en de rest van het land. Hier hebben we ons in de afgelopen decennia ontwikkeld tot een landelijk meetellend symfonieorkest.

Nu verhuizing serieus op de agenda staat, richten we ons vizier mee op de toekomst. Want een goede concertzaal in een aantrekkelijk muziekgebouw is voor het klassieke muziekpubliek en voor ons van vitaal belang. Het NNO heeft als Noordelijk symfonieorkest de ambitie ook in de toekomst bij de landelijke top van symfonieorkesten te blijven horen, met als thuisbasis de stad Groningen. Tot die top blijven behoren hangt nauw samen met de akoestische kwaliteit van de thuiszaal: zonder goede zaal geen goed orkest!

Bovendien biedt een nieuw muziekgebouw veel kansen, zoals goed kunnen inspelen op ontwikkelingen in de muziek en muziekindustrie en op de veranderende belevingswereld van (nieuw) publiek. Zodat muzikliefhebbers van dichtbij en vanuit alle windstreken blijven komen. In breder verband biedt het gebouw door zijn belangrijke publieksfunctie op een nieuwe locatie kansen voor gebiedsontwikkeling. Ook is het interessant te onderzoeken of het een grotere verzameling culturele instellingen kan huisvesten. Interdisciplinair werken is zowel artistiek als organisatorisch van grote meerwaarde en het past bij de Groninger cultuur om krachten te bundelen.

We zien dat De Oosterpoort en de Gemeente (beleid/ruimtelijke ordening) actief en enthousiast toekomstplannen ontwikkelen. Als autonome Noordelijke kunstinstelling, tegelijkertijd hoofdhuurder en -bespeler van De Oosterpoort, leveren wij hier graag onze bijdrage aan. Over de mogelijkheden die het NNO ziet en de voorwaarden om ze succesvol te realiseren, gaat dit stuk. In paragraaf drie staan onze conclusies.

14 juni 2018

2 Kansen en ambities

Een nieuw muziekgebouw biedt kansen en ondersteunt ambities. We beschrijven deze vanuit het perspectief van het NNO en het publiek voor symfonische muziek (A). Vervolgens met een bredere doorkijk naar het gebouw en naar samenwerking met onder meer De Oosterpoort (B). We schetsen de gewenste faciliteiten en randvoorwaarden (C) en gaan tot slot in op maatschappelijke ambities en economische meerwaarde, in regionaal, landelijk en internationaal kader (D).

A Muzikale ambities symfonische concertzaal

Groningen als thuisbasis

Groningen is een muziekstad. Maximaal zichtbaar tijdens Eurosonic Noorderslag, maar feitelijk het hele jaar door. In de vele cafés worden open podia georganiseerd. Diverse zalen en festivals presenteren pop, underground, urban en dance, musicals en populaire muziek. Klassieke muziek is te horen op kleine podia in de stad, zoals in verschillende kerkgebouwen. Het enige podium voor symfonische muziek in de stad is De Oosterpoort, met het NNO als partner en hoofdbespeler.

Vanuit thuisbasis Groningen heeft het NNO een bloeiende orkestpraktijk in het Noorden en daarbuiten. Het is onze ambitie én verwachting dat die over tien jaar minstens zo succesvol is. De komende jaren verwachten we een gestage publieksgroei, net als de afgelopen jaren. De grootste aanwas genereert het NNO buiten de concertzalen, vooral bij openluchtconcerten. Publieksgroei in de zaal wordt gerealiseerd met succesvolle concertmarketing en concertformats voor nieuwe publieksgroepen. Intensievere programmatische samenwerking van zaal en orkest kan het hele klassieke muziek aanbod nog verder versterken. Waarop we geen invloed hebben, maar wat wel meespeelt voor onze publiekstoeiname, is de bevolkingsgroei en een gunstig economisch klimaat.

Ook voor veel NNO-publiek is Groningen thuisbasis; daar spelen we de complete staalkaart aan concerten. Van kleuters tot hoogbejaard, van onversneden klassiek tot ‘cross-overs’ met andere muziekgenres. De avontuurlijke lijn van publieksbenadering en programmeren zetten we

door. In vol ornaat blijven we (groot)symfonisch werk presenteren, dat blijft onze ‘core business’, daarin ligt onze trots en speelplezier. Daar is een eigen publiek voor dat komt voor het repertoire, de kwaliteit en om elkaar te ontmoeten. Daarnaast bereiken we andere publieksgroepen, met grote en kleinere programma’s, met zakelijke arrangementen en het Symfonisch Gala. Het NNO in De Oosterpoort is een vertrouwde combinatie en een sterk merk, dat heeft toekomst.

In de Grote Zaal komen we als symfonieorkest tot ons recht. We repeteren er wekelijks vier à vijf dagdelen, afhankelijk van de bezetting met zo’n 70 tot 100 musici¹. En we spelen er jaarlijks zo’n 25 concerten. Voor een bloeiende orkestpraktijk is zo’n goede thuisbasis cruciaal. Om publieke, logistieke én artistieke redenen. Want een symfonieorkest is zo goed als de zaal waarin het repeteert. Zoals onze artistiek leider het verwoordt: “Je kan niet in een Fiat oefenen als je daarna in een Ferrari de wedstrijd rijdt.” De repetities moeten ook in een nieuw muziekgebouw kunnen plaatsvinden in een concertzaal, zoals nu in De Oosterpoort. Dat is een voorwaarde om ons als orkest te kunnen ontwikkelen en te excelleren.

Optimale akoestiek

Een concertzaal voor symfonische muziek moet aan specifieke voorwaarden voldoen. Het geluid is daarbij ongelooflijk belangrijk. Wordt bij elektronisch versterkte muziek de weergave in grote mate bepaald door ‘de man achter de knoppen’, bij onversterkte muziek, zoals die van een symfonieorkest, zijn het de musici zelf, geleid door de dirigent, die de muziek ‘maken’. De akoestische werking van de zaal is daarbij van doorslaggevend belang. Een doorsnee concertbezoeker realiseert zich misschien niet hoe bepalend een goede akoestiek is, voor zowel de

¹ De Binnenzaal van De Oosterpoort werd gebouwd als repetitieruimte voor het NNO. Het orkest repeteerde er een half jaar, maar de akoestiek was er veel minder dan in de Grote Zaal, zodat daarnaar werd uitgeweken. De Binnenzaal wordt nu gebruikt als ‘over-loop’ bij concerten met grote bezetting; het koor kan er inzingen en omkleden, groot slagwerk kan er tijdelijk worden gestald etc.

musici als het publiek. Een paar basisprincipes geven inzicht in de complexiteit hiervan. Zo moet elke musicus de anderen horen via geluidsreflecties, waarin niet te grote tijdvertragingen mogen voorkomen. Dat is voor het samenspel essentieel, maar ook voor een goede overdracht van het geluid naar het publiek in de zaal. Bij een slechte akoestiek ontgaat het publiek (een deel van) het rijke palet aan toonhoogten, klankkleuren, volume en ritmes van het orkest, evenals de onderlinge interacties, harmonieën en contrasten van de verschillende instrumenten. Een goede akoestiek stelt eisen aan het volume van de zaal, voldoende hoogte, materiaalkeuze en de plaatsing van de muren, het plafond, de stoelen, reflectievakken ter weerkaatsing of juist verstrooiing van het geluid, enzovoort. Er zijn gespecialiseerde bureaus met veel expertise op dit vakgebied.

De kwaliteit van een zaal is ook een kwestie van beleving; het streven is voor publiek de live ervaring van klassieke muziek optimaal te laten zijn. Daarvoor zijn ook de zichtlijnen belangrijk. Geluid is horen én zien. Als je een fagottiste ziet spelen, hoor je haar ook beter. Voor het gewenste contact met de musici op het podium is ook belangrijk dat het publiek niet te ver weg zit. Door segmentatie van de zaal met balkons bijvoorbeeld, kan ervoor worden gezorgd dat er geen leeg gevoel ontstaat als de zaal minder gevuld is. Door de vele aanpassingen van de Grote Zaal in de afgelopen jaren is de muziekbeleving er sterk verbeterd. Voorwaarde voor een nieuwe concertzaal is dat de akoestische kwaliteit ervan minimaal zo goed is als die van de huidige Grote Zaal van De Oosterpoort².

Het belang van een optimale akoestiek geldt overigens niet alleen voor het NNO. Internationaal is er een ‘ranking’ van de akoestische kwaliteit van concertzalen. Het Concertgebouw in Amsterdam staat daarin hoog genoteerd – reden waarom het publiek gegarandeerd komt en waarom zo veel topmusici, dirigenten en orkesten daar graag spelen. Groningen heeft om dezelfde redenen belang bij een zo hoog mogelijke plek in deze ‘ranking’. Dat is cruciaal om wereldsterren te kunnen contracteren, via een selecte groep internationaal opererende agencies.

Bestaat er een ideale zaal?

Voor een nieuw muziekgebouw geldt net als destijds voor De Oosterpoort: het realiseren van een perfecte akoestiek wordt nooit helemaal op de tekentafel bepaald. Toch bestaan ze, de concertzalen die je als bezoeker naar adem doen happen en meevoeren tijdens een symfonisch concert. Die het eigen orkest en gastorkesten vleugels geven en boven zichzelf laten uitstijgen. En mede daardoor van onschatbare waarde zijn voor het imago en het vestigingsklimaat van een stad. In Nederland geldt dit behalve voor het al

genoemde Concertgebouw in Amsterdam ook voor zalen als die in Muziekcentrum TivoliVredenburg in Utrecht, het Muziekgebouw in Eindhoven en Muziekcentrum Enschede. Voorbij de landsgrenzen, zijn ook inspirerende referenties te vinden. In bijlage 1 wordt de kracht van deze zalen kort toegelicht, met puntsgewijs belangrijke lessen voor een nieuw muziekgebouw in Groningen.

Symfonisch orgel

Het orgel in De Oosterpoort is een aparte vermelding waard. De aanwezigheid van een orgel is essentieel om repertoirestukken te kunnen spelen van componisten als Saint-Saëns, Holst en Strauss. Een orgel nieuw laten bouwen kost een veelvoud van de verhuis- en plaatsingskosten. Wij pleiten daarom voor behoud van het huidige orgel en adviseren al bij het ontwerp van een nieuwe zaal daarmee rekening te houden, omdat de aanwezigheid van het orgel van invloed is op de akoestiek.

B Kansen voor samenwerking en synergie

Eén gebouw voor meerdere spelers

De Oosterpoort is vanaf het begin bedoeld als concertzaal voor symfonische muziek, als opvolger voor De Harmonie³. Het onderging in de loop der jaren een reeks aanpassingen en kan nu als de beste Noordelijke concertzaal worden beschouwd. In zijn klassieke programmering weet het de wereldtop naar Groningen te brengen. Veel andere Noordelijke zalen zijn gebouwd met het oog op multifunctioneel gebruik: er kunnen zowel theatervoorstellingen als concerten van allerlei genres in worden gespeeld. Voor zakelijke huurders dienen ze soms als congreszaal. Zo’n multifunctionele zaal is praktisch. Keerzijde is dat het een compromis is dat voor weinig van de functies helemaal optimaal is.

Alleen in een zaal, specifiek geschikt voor akoestische muziek, komen onze symfonische concerten maximaal tot hun recht. ‘Cross-overs’ met popmuziek, waarbij het orkest versterkt speelt, passen ook in een popzaal. De kleinere en meer experimentele en/of interdisciplinaire concerten horen in een intiemere setting. De concerten in de serie *NNO in the Club* vinden nu plaats op podia in Vera (Groningen) en Neushoorn (Leeuwarden). Daar zijn ze succesvol vanwege de anti-establishment atmosfeer. Of ze in een nieuw muziekgebouw passen hangt af van de aanwezigheid van een zaal waar dit publiek zich thuis voelt. Uitwisseling en kruisbestuiving tussen symfonische en andersoortige muziek is een programmapijler van het NNO die uitstekend past bij een muziekgebouw voor meerdere spelers.

NNO, Conservatorium en De Oosterpoort samen in nieuw Muziekgebouw

De komst van een nieuw Muziekgebouw in Groningen biedt kansen voor (muzikale) samenwerking. Het NNO wil graag de huidige samenwerking uitbreiden en nieuwe partnerschappen aangaan. Met De Oosterpoort heeft het NNO haar samenwerking vastgelegd in een convenant. Daarin staan onze feitelijke afspraken, maar ook onze ambities en intenties voor de toekomst. We floreren bij het handhaven van onze eigen autonome organisaties (De Oosterpoort als werkmaatschappij van de Gemeente Groningen en het NNO als BIS-gezelschap⁴ met steun van het Rijk en zes Noordelijke overheden) en werken tegelijkertijd steeds meer en beter samen. Zoals bij het aanbieden van ons beider klassieke muzikaanbod, bij het organiseren van bijzondere evenementen (zoals het jaarlijkse gala), bij het uitwisselen van gespecialiseerd personeel en bij het doen van publieksonderzoek. Soms zitten NNO en Oosterpoort elkaar in de weg: de opbouw en het afstellen van geluidsapparatuur bij grote (pop)concerten vergt geregeld meer tijd dan na een NNO-repetitie nog beschikbaar is. Daardoor worden er programmatische kansen gemist. Een nieuw muziekgebouw met verschillende zalen voor pop en klassiek apart biedt facilitair en ook commercieel voordelen.

Sinds 2011 zet het NNO ook in op versterking van de samenwerking met het Prins Claus Conservatorium (PCC, Hanzehogeschool Groningen). Dat leidt tot synergie op het gebied van talentontwikkeling en educatie in stad en het Noorden. Zo lopen studenten van het PCC stage als orkestmusicus, spelen ze mee in heel grote producties (Mahler’s *Zesde* in 2017) en ontwikkelen ze lesmateriaal bij de Pieter Roelf Jeugdconcerten.

Vanaf 2012 ontwikkelen NNO, het Conservatorium en De Oosterpoort meer samenwerkingsplannen. Zoals NNO-gastdirigenten en topsolisten die ‘masterclasses’ geven op het conservatorium, studenten die concerten kunnen bijwonen en lunchconcerten verzorgen, musici van NNO en PCC die gezamenlijk aanbod ontwikkelen voor oudere inwoners van Groningen stad en provincie. De komst van een Muziekgebouw in Groningen kan een sterke impuls geven aan deze gezamenlijke praktijk, die nog veel meer potentie heeft op het gebied van talentontwikkeling en publieksbereik.

Dankzij de recente vernieuwing van het PCC- gebouw zijn al hun opleidingen onder één dak gebracht, met een nieuwe klassieke kamermuziekzaal, een opnamestudio en extra leslokalen. Hoewel het met de recente heropening prematuur lijkt alweer over een volgende stap te spreken – verdere integratie van het PCC in een nieuw muziekcentrum - denken wij dat een toekomstige samenhang van opleiding, orkestzalen

en orkest wel degelijk logisch en wenselijk is. Deze tendens, waarbij zaal en partners samen optrekken is ook elders zichtbaar. Inspirerend voorbeeld is het nieuwe Muziekhuis in Den Haag, dat momenteel wordt gebouwd en na realisatie plaats biedt aan diezelfde drie partijen en een dansgezelschap.

NNO als cultuurpijler

Sinds 2017 heeft het NNO de rol van Cultuurpijler in Groningen op het gebied van klassieke muziek. Vanuit onze lange ervaring als professioneel orkestbedrijf en organisator van muziekevenementen ondersteunen we graag andere instellingen inhoudelijk en/of facilitair of geven we ze een ‘boost’. Dat doen we door expertise-uitwisseling en samenwerking binnen en buiten de cultuursector. Een van die samenwerkingen was *Move it!* een dans- en muziekvoorstelling met tachtig middelbare scholieren, in coproductie met NNT/Club Guy & Roni. Ook het convenant *Méér Muziek in de Klas Groningen* is een bijzondere samenwerking, die in november 2017 in bijzijn van koningin Maxima is ondertekend. Elf lokale (muziek)partijen, waaronder NNO en PCC, garanderen in deze overeenkomst dat ieder kind in de stad Groningen muziekonderwijs krijgt. Bij dit soort ambities past een uitnodigend, herkenbaar en inspirerend Muziekgebouw, waar alle Groningers zich in verschillende fases van hun leven welkom voelen.

C Faciliteiten en randvoorwaarden nieuwbouw

Waar denken we als NNO nu feitelijk aan, als het over een nieuw Muziekgebouw gaat? Is het mogelijk al in cijfers en volumes te redeneren? Op basis van onze ervaringen en ambities alsmede onze kritische rondgang langs referentiezalen gelden onderstaande richtlijnen voor het aantal zitplaatsen, de benodigde ruimtes voor repetities en proefspelen, en extra faciliteiten.

Aantal zitplaatsen

In de huidige Grote Zaal van De Oosterpoort kan het NNO een publiek bedienen met 1.150 zitplaatsen. Jaarlijks boeken we een aantal keren een uitverkocht huis (bij groot symfonisch en ‘cross-overs’, nieuwjaarsconcerten en de *Matthäus Passion*). Gemiddeld liggen de bezoekcijfers tussen de 800 en de 1.000 per concert. Bij concerten met een specialistische of kleinere doelgroep ligt dat lager (eigentijds klassiek, kinderconcert). Voor het behoud van de uitvoering van groot symfonisch repertoire in het Noorden is een zaal voor 1.000 bezoekers cruciaal. Die capaciteit is ook realistisch, gezien onze publieksgroei en ambities. Verstandig is van de 1.000 zitplaatsen circa 200 op een balkon te situeren, dat bij minder respons afsluitbaar is.

^[1] In Bijlage 3 staat beschreven hoe Groningen zich met de sloop van De Harmonie halverwege de 20ste eeuw een onvervangbare concertzaal liet “ontnemen”.

^[2] Het NNO is onderdeel van de culturele Basis Infrastructuur; de groep instellingen die het Rijk rechtstreeks subsidieert.

Ter vergelijking

- De capaciteit van het Concertgebouw is 1.974, van TivoliVredenburg 1.717,
- Muziekgebouw Frits Philips Eindhoven 2.150, Muziekcentrum Enschede 1.250,
- Musis Sacrum Arnhem 1.000, De Doelen Rotterdam 2.242, het nieuwe Onderwijs- en cultuurcomplex in Den Haag 1.400,
- Symphony Hall Birmingham 2.262, Elbphilharmonie Hamburg 2.100, Philharmonie Parijs 2.400.

Ruimtes voor repetities en proefspelen

Alle repetities, groot en klein, collectief en individueel vinden in De Oosterpoort plaats. Het is essentieel dat in het nieuwe gebouw de hiervoor benodigde voorzieningen aanwezig zijn. De collectieve repetities moeten plaatsvinden in de concertzaal. Zoals eerder genoemd is dat een voorwaarde om ons als orkest te kunnen ontwikkelen en te excelleren. De huidige Grote Zaal wordt jaarlijks gedurende 245 dagdelen door het NNO benut, voor concerten en repetities. Per seizoen vinden er bovendien diverse proefspelen plaats, om openstaande vacatures in het orkest op te vullen. Voor een goede beoordeling tijdens deze proefspelen is het essentieel dat ze plaatsvinden in de zaal waar ook de concerten plaatsvinden.

Groepsrepetities en individuele oefensessies vinden nu in kleinere Oosterpoortruimtes plaats: in de zogenaamde stemkamers. Dit zijn ruimtes die het NNO huurt: De Binnenzaal, de balletrepetitieruimte en diverse kleedkamers. Hier kunnen musici in diverse samenstellingen repeteren. Koren, soms meer dan 100 mensen groot, kunnen hier eveneens inzingen voorafgaand aan een concert. Deze repetitieruimtes of stemkamers zijn niet fulltime door het NNO in gebruik: een combinatie met andere huurders is goed voorstelbaar, net als in de huidige situatie.

Extra faciliteiten

Een nieuw muziekgebouw geeft facilitair veel nieuwe mogelijkheden. In bijlage 2 is een inventariserend overzicht opgenomen van de gewenste ruimtes, faciliteiten en volumes voor een nieuw muziekgebouw, op basis van inschatting. Hieronder worden enkele daarvan nader toegelicht (dubbelgebruik van genoemde ruimtes door andere gebruikers is veelal mogelijk).

Ontvangstruimtes

Op de NNO wensenlijst staat meer ruimte voor educatieve activiteiten met middelgrote en kleine groepen (inleidingen, workshops) en voor de ontvangst van sponsors. Hiervoor is nu maar beperkt ruimte beschikbaar. Deze groepen variëren van 20 tot 120 personen, soms verschillende groepen tegelijkertijd.

Beweegbare podiumdelen

Een symfonieorkest kent meerdere variaties in de opstelling van de instrumentgroepen. De strijkers spelen meestal vooraan, hierachter komen de blazers. Het slagwerk en de pauken vullen de achterste linie. Orkestmusici worden dagelijks aan grote hoeveelheden geluid blootgesteld. Gehoorbeschadiging kan daardoor op de loer liggen, een zeer actueel onderwerp. Een goed podium voor een symfonieorkest biedt daarom de mogelijkheid musici op verschillende hoogten te plaatsen, door bewegende vloerdelen. Vanzelfsprekend is er ook een faciliteit om de vleugel of piano eenvoudig op het podium te krijgen.

Kleedkamers/artiestenfoyer

Kleedkamers zijn ‘backstage’ het visitekaartje van een concertzaal met ambitie. Ambiance en voorzieningen kunnen reden zijn voor orkesten en artiesten ‘on tour’ om wel of niet naar Groningen te komen. De wensen van het NNO over het aantal kleedkamervoorzieningen zijn vergelijkbaar met de huidige situatie. Wat betreft comfort, afsluitbaarheid en informatievoorziening (‘narrowcasting’) is modernisering gewenst. Niet alle kleedkamers zijn exclusief voor het NNO, ook andere orkesten en artiesten die in het nieuwe muziekgebouw spelen maken hiervan gebruik. Een goede, sfeervolle en vanaf het podium goed bereikbare artiestenfoyer is, evenals een lunch- en dinervoorziening voor artiesten/musici en technici/ondersteunende ‘crew’, heel belangrijk.

Berging/‘loading dock’

Als het orkest niet op reis is⁵ worden de grote instrumenten, ‘flight cases’, lessenaars etc. opgeslagen in De Oosterpoort. Ook in de nieuwe thuisbasis zal hiervoor voldoende ruimte beschikbaar moeten zijn. Met goede klimaatbeheersing en op een logistiek juiste plek ten opzichte van de concertzaal (zalen) en de ‘loading docks’. Die moeten zowel extern als

in pandig goed bereikbaar zijn en ruimte bieden aan grote trucks met oplegger. De technische en ARBO-eisen van publiekslocaties moeten aan steeds strengere voorwaarden voldoen. Goede ‘backstage’ voorzieningen en een goed doordachte logistiek maken het gebouw ook op dat gebied goed bereik- en bespeelbaar. In veel nieuwe gebouwen zie je dat op het ‘achter-gebied’ is bezuinigd, met jarenlange logistieke problemen voor aan- en afvoer naar en in het gebouw tot gevolg.

Kantoor

Het NNO heeft als orkestondersteuning een relatief kleine kantoorbezetting (24 medewerkers, 19 FTE). We blijven een ondernemende organisatie en de inzet op het gebied van artistieke zaken en marketing zal zeker niet minder worden. We gaan daarom uit van hetzelfde aantal, met naar verwachting een bescheiden toename. Indien het NNO samen met andere organisaties in het nieuwe muziekgebouw komt zal er sprake zijn van meer efficiëntie als het gaat om te gebruiken ruimtes, zoals vergaderruimtes, receptie, kantine en andere facilitaire voorzieningen. Het NNO-kantoor wil graag een plek krijgen in het nieuwe gebouw, maar daarbij zichtbaar blijven als zelfstandige organisatie.

Parkeergelegenheid

Op het Oosterpoortterrein is er voor NNO personeel en musici te weinig parkeerruimte. Daarnaast veroorzaakt de parkeergarage voor bezoekers regelmatig opstoppingen bij het in- en uitrijden, er is te weinig ruimte en service ontbreekt. Het is regelmatig een tijdverslindende frustrerende ervaring die het effect van een fijne avond uit, totaal teniet doet. Daarnaast worden we met z’n allen steeds ouder. Het is van groot belang dat het muziekgebouw ook voor publiek dat minder goed ter been is, beschikt over een goede parkeergelegenheid. Die zou in eigen beheer van het muziekgebouw moeten zijn.

D Maatschappelijke ambities en economische meerwaarde

Onze wens is dat álle bevolkingsgroepen uit Groningen zich thuis voelen in een toekomstig muziekgebouw. Variërend van de muzikale ‘die hards’ die liefst wekelijks naar een concert gaan tot cultuurshoppers die één keer per jaar komen en mensen die er nu slechts van hebben gehoord. Alle kinderen en jongeren in Groningen maken via de vele verschillende educatieve projecten en concerten kennis met de concertzaal, met klassieke muziek en met het fenomeen symfonieorkest. Veelbelovend talent kan er zijn eerste podiumervaring opdoen, als gevorderd amateur (zanger of musicus), als professioneel starter en als prijswinnend solist. Zelf

actief meedoen, in de zaal of op het podium, heeft een impact voor later. Een school kan men in Groningen kiezen naar eigen voorkeur, van het Muziekgebouw is er maar één, en daar moet iedereen zich welkom weten.

Ontmoetingen tussen verschillende groepen mensen in de stad

Mensen hebben, doordat er steeds meer digitaal wordt geregeld, behoefte om elkaar ook fysiek te kunnen ontmoeten. Dit doen zij in hun vrije tijd. Voor een leefbare binnenstad is het daarom van groot belang om te voldoen aan die ontmoetings- en belevingsbehoefte. Het nieuwe muziekgebouw kan daarin een rol vervullen. Zeker als het is gesitueerd nabij de binnenstad, met een goede bereikbaarheid via het openbaar vervoer, voldoende parkeermogelijkheden en nabijgelegen horeca⁶. Zoals in Rotterdam, Utrecht en Enschede, waar de zalencentra dicht bij het station en de binnenstad gevestigd zijn. De foyers bij de verschillende muziekhallen fungeren hier als pleinen waar verschillende groepen mensen elkaar ontmoeten. Van binnen herbergt het toekomstige muziekgebouw diverse sferen, in de verschillende zalen en foyers, met een uitstraling die prikkelt en verrast. De drempel is er laag, de algehele sfeer is uitnodigend en open. ‘Hospitality’ staat er hoog in het vaandel, er is aandacht voor snelle bediening, goede service en een gastvrij onthaal.

Toeristische trekpleister met grootstedelijke allure

En ‘last but not least’: om een trekpleister te zijn, voor inwoners, Ommelanders en voor toeristen moet het muziekgebouw uitstraling hebben. Een gebouw dat van buiten meteen herkenbaar is als muziekgebouw, stijlvol en met grootstedelijke allure. Een muziekgebouw vergt meer dan alleen een sublieme akoestiek, een verrassende programmering en een huisorkest van topkwaliteit. De architectuur van het gebouw en de plek in de stad zijn minstens zo belangrijk. Gebouwen als de nieuwe Philharmonie in Parijs en de Elbphilharmonie in Hamburg vallen vast buiten het budgettaire bereik, maar zijn inspirerende voorbeelden van iconische architectuur met een hoge ‘wow-factor’ (zie bijlage 1).

⁵ Het NNO speelt in tien zalen in het Noorden en verschillende zalen in de rest van Nederland. De musici reizen ruim 20.000 kilometer per jaar met de orkestbus.

⁶ Voor Groningen hebben we als voorkeurslocatie het nieuwe stads-gebied rondom het station, vanwege zijn goede bereikbaarheid en als herkenbare plek in de stad.

3 Concluderend

- Het NNO ziet uit naar een nieuw muziekgebouw met (inter)nationale allure en een brede publieke aantrekkingskracht.
- Een nieuw muziekgebouw biedt het NNO en andere bespelers de kans om beter te kunnen inspelen op muzikale ontwikkelingen en op de veranderende belevingswereld van het publiek.
- Als thuisbasis voor het NNO is een goede akoestiek van de nieuwe concertzaal cruciaal. Een nieuwe concertzaal voor klassieke muziek heeft een capaciteit van 1.000 zitplaatsen.
- In het gebouw is ruimte voor: goede backstage voorzieningen, grote concerten en kleinere optredens, meer experimentele concerten en zakelijke ontvangsten.
- Een nieuw muziekgebouw biedt het NNO unieke mogelijkheden voor samenwerking met De Oosterpoort (pop en klassiek), het Prins Claus Conservatorium en mogelijke nieuwe partners.
- Onze voorkeurslocatie ligt in de nabijheid van de binnenstad.

Bijlage A

Referentiezalen in Nederland

Het Concertgebouw in Amsterdam

De akoestiek van het Concertgebouw geniet wereldfaam. De Grote Zaal werd gebouwd naar voorbeeld van de in de Tweede Wereldoorlog verwoeste grote concertzaal van het 'Gewandhaus' in Leipzig. In 2014 was Het Concertgebouw onderwerp van een onderzoek naar de akoestische geheimen van een aantal wereldberoemde concertzalen. De Finse onderzoekers ontdekten dat zijwanden een cruciale rol spelen bij de akoestiek van zalen met de vorm van een schoenendoos, zoals de Grote Zaal van Het Concertgebouw (1.974 zitplaatsen). Het geluid van het orkest weerkaatst meteen tegen die wanden. "De klank die de luisteraar hoort, komt daardoor van drie kanten. Recht van voren van het orkest, én eentiende seconde later via de twee zijwanden. Omdat de weerkaatsing zo snel volgt, klinkt het voor de luisteraar niet als een echo maar als één klank. De reflectie geeft het geluid zijn karakter." Heeft de ideale concertzaal dus altijd de vorm van een schoenendoos? Nee, aldus de onderzoekers. Er zijn immers meer aspecten aan de concertzaal dan de akoestiek. 'Een concert is ook een sociale ervaring: in een terrassenzaal zien toeschouwers elkaar. En moderne zalen worden ook gebouwd om anders te zijn dan andere zalen.'

Muziekcentrum TivoliVredenburg in Utrecht

De belangrijkste aanleiding om in Utrecht een nieuw concertgebouw neer te zetten was, dat de twee grote muziekpodia in de stad, Muziekcentrum Vredenburg en poppodium Tivoli, met hun bedrijfsvoering tegen allerlei grenzen aanliepen en één nieuw gebouw voor beide podia de beste oplossing was. Toen eind jaren negentig de eerste plannen werden gepresenteerd voor een grootscheepse vernieuwing van het Utrechtse stationsgebied, dreigde ook het muziekcentrum te sneuvelen. Vanaf het begin realiseerde men zich hoe waardevol de symfonische zaal van architect Herman Hertzberger was. Er kwam een referendum, met als uitkomst dat de Grote Zaal en enkele omliggende ruimtes, waaronder de foyer, behouden moesten blijven. Rondom de Grote Zaal (met 1.717 zitplaatsen) werden vier nieuwe zalen gebouwd, met elk een eigen identiteit en muziekstijl. Iedere zaal heeft daarbij zijn eigen foyer en faciliteiten, zodat het ook als zelfstandige biotoop kan functioneren. Het laden en lossen voor al deze zalen vindt ondergronds plaats, waarmee geluidoverlast naar de omgeving wordt voorkomen. Het gebouw is nu van buiten veel opzichtiger dan het oude Vredenburg, maar binnenin zeker zo sfeervol.

Bijlage A (vervolg)

Referentiezalen in Nederland

Muziekgebouw Frits Philips in Eindhoven

Het dan 15 jaar oude Eindhovense Muziekcentrum onderging in 2010 een metamorfose. Men wilde een warmere en tegelijkertijd meer kosmopolitische uitstraling, passend bij de kwaliteit van de concertzaal die op akoestisch gebied tot de beste van Nederland wordt gerekend. Daarnaast moest het gebouw een culturele 'hotspot' worden die de identiteit van Eindhoven als licht- en designstad tot uitdrukking brengt. De zaal is inmiddels de thuisbasis van het in 2013 uit een fusie van Het Brabants Orkest en Het Limburgs Symfonieorkest ontstane Philharmonie Zuidnederland. Bijzonder is dat de grote zaal (2.150 zitplaatsen) is voorzien van een symfonisch orgel. De akoestiek van Muziekgebouw Eindhoven is volgens velen om door een ringetje te halen, het ontleent er ook zijn internationale reputatie aan. In het perspectief van de groeiende economische betekenis van de stad Eindhoven is dit succesvolle concertgebouw niet meer weg te denken.

Muziekcentrum Enschede

Het Enschedese Muziekcentrum is strak vormgegeven en bestaat uit verschil-lende rechthoekige volumes. Thuispeler Orkest van het Oosten deelt het gebouw met ArtEZ Conservatorium. Hoewel de zaal multifunctioneel is in gebruik, is hij vermaard om zijn akoestiek. Hier is bij de bouw zorgvuldig rekening mee gehouden. De architect ontwierp een constructie die optimaal gebruik maakt van het volume van het gebouw. Deze stalen constructie is in de concertzaal (1.250 zitplaatsen) geïntegreerd en dient als geluid verspreidend element. Door het dichtdoen van gordijnen kan de nagalmtijd in de zaal worden verminderd. De zaal leent zich ook voor popconcerten en congressen, doordat de stoelen zijn geplaatst op beweegbare vloeren die onder het podium kunnen worden opgeborgen. Een extra, kleine zaal met 200 stoelen is geschikt voor kleinere optredens zoals jazzconcerten en kamerorkesten. Bij de bouw van het Muziekcentrum was ruimte vrijgelaten voor een orgel, maar zoals vaker gebeurt werd die eerst wegbezuinigd. Tot plotseling een anonieme gever een legaat achterliet voor de bouw van een nieuw orgel. Het moest geschikt zijn voor samenspel met het Orkest van het Oosten in werken van bijvoorbeeld Saint-Saëns en Mahler, en als solo-instrument in concerten van componisten als Poulenc en Rheinberger. Een herkenbare ambitie, die het NNO in De Oosterpoort al vanaf het prille begin weet te realiseren.

Het Concertgebouw in Amsterdam

- Wereldvermaarde akoestiek
- Concert als sociale ervaring
- Een zaal die anders is dan andere zalen
- Thuisbasis en repetitielocatie orkest

Muziekcentrum TivoliVredenburg Utrecht

- Perfecte akoestiek
- Eén gebouw voor meerdere spelers
- Extra zalen met eigen foyer en faciliteiten

Muziekgebouw Frits Philips in Eindhoven

- Perfecte akoestiek
- Kosmopolitische uitstraling als culturele hotspot
- Symfonisch orgel
- Thuisbasis en repetitielocatie regionaal orkest

Muziekcentrum Enschede

- Optimale akoestiek
- Multifunctionele zaal dankzij flexibele akoestiek
- Kleine extra zaal voor kleinere optredens
- Symfonisch orgel
- Thuisbasis en repetitielocatie regionaal orkest
- Conservatorium in huis

Bijlage A (vervolg)

Referentiezalen in Europa

Symphony Hall in Birmingham

De Symphony Hall in Birmingham, gebouwd in 1991, heeft de beste akoestiek van het Verenigd Koninkrijk en staat zevende op 's werelds ranglijst. Het interieur (2.262 zitplaatsen) is gemodelleerd naar de Musikverein in Wenen en het Concertgebouw in Amsterdam. Bijzonder is de akoestische flexibiliteit van de zaal. Het heeft een nagalmruimte achter het podium, waarvan de deuren op afstand kunnen worden geopend of gesloten en waardoor het volume kan worden gehalveerd. Boven het podium is een akoestische overkapping die kan worden opgeheven of neergelaten. Met uitschuifbare dempingspanelen kan het geluid van de ruimte perfect wordt afgestemd op de stijl van de muziek die wordt uitgevoerd. Omgekeerde ventilatorwanden aan de achterkant van de zaal zorgen voor verdere reflecties van geluid. De Symphony Hall ligt op 30 meter afstand van een overdekte spoorlijn. Om trillingen te voorkomen zijn zowel de zaal als de spoorlijn op rubberkussens gemonteerd. De hal is met dubbele betonhuid ook afgeschermd van het drukke straatverkeer. Het City of Birmingham Symphony Orchestra, eens een regionaal orkest met goede maar niet opzienbarende speelkwaliteit, is sinds de nieuwe Symphony Hall een toporkest van internationale allure. Dat is mede te danken aan de perfecte akoestiek van de zaal, die fungeert als thuisbasis en repetitielocatie van dit orkest.

Elbphilharmonie in Hamburg

Een werkelijk spectaculair concertgebouw van internationale allure is het begin 2017 geopende 'Elbphilharmonie' in Hamburg. "Hamburg is trots op zijn "Elphi", kopten de kranten. En dat ondanks de volstrekt uit de hand gelopen bouwkosten van 866 miljoen. Het gebouw, dat ook een vijfsterrenhotel en 45 luxe appartementen huisvest, heeft de vorm van een ijsberg, een zeilschip, een tent – iedereen mag erin zien wat hij wil, aldus de architect. Het podium in het midden van de zaal en de stoelen (2.100 zitplaatsen) er rondom zijn neergezet in grillig gevormde vakken die als tribunes steil omhooglopen. Alle wanden en balustrades zijn bekleed met duizenden akoestische, beige panelen met bladnerfachtige structuren waarvan er, net als bij planten, geen twee dezelfde zijn. De akoestiek is er fantastisch. Vanuit het gebouw hebben bezoekers, al dan niet door golvende glaswanden, een schitterend uitzicht op de stad aan de ene kant en op de haven aan de overkant van de Elbe. De nieuwe 'Elbphilharmonie' heeft Hamburg op de kaart gezet als toeristische trekpleister. Sinds de opening zijn alle concerten steevast direct uitverkocht.

Bijlage A (vervolg)

Referentiezalen in Europa

De Philharmonie in Parijs

Het in 2015 geopende Philharmonie in Parijs is veel meer dan een concertgebouw. Architectuur en programma maken het gebouw tot een ontmoetingsplaats voor iedereen. Het is ontworpen als onderdeel van het omringende 'Parc de la Villette'. Parkbezoekers kunnen vrij rondlopen onder, over en door het hoekige complex. De Philharmonie bestaat uit een indrukwekkende grote concertzaal met 2.400 zitplaatsen en meerdere kleine zalen. Daarnaast zijn er zalen waar musici kunnen oefenen en is er een expositieruimte. De grote concertzaal, de 'Grande Salle Pierre Boulez', biedt plaats aan 2.400 toeschouwers. Het interieur kenmerkt zich door warme tinten, glanzende materialen en organische vormen. Zowel het podium als de akoestische voorzieningen kunnen worden aangepast aan het type muziek dat ten gehore wordt gebracht. De 'Grande Salle' is zo geconstrueerd dat een optimale akoestiek heeft, met een aan te passen galm. Ook de achterste toeschouwer is slechts 32 meter van de dirigent verwijderd. In 2016 werd in de zaal een orgel geplaatst. Verder omvat het complex twee grote oefenruimtes, voor orkestrepetities met of zonder publiek. De wanden bestaan uit onder meer beweegbare panelen om het geluid te richten. Daarnaast zijn er vijf middelgrote oefenruimtes (voor kleinere ensembles), tien studio's waar muzikanten zelfstandig kunnen werken, tien kleedkamers met badkamer en een bibliotheek van 180 vierkante meter voor partituren.

Symphony Hall in Birmingham

- Fantastische akoestiek
- Akoestische flexibiliteit zaal
- Thuisbasis en repetitielocatie regionaal orkest

Elbphilharmonie in Hamburg

- Internationale allure
- Fenomenale akoestiek
- Combinatie met hotel en appartementen
- Functie als toeristische trekpleister

De Philharmonie in Parijs

- Een ontmoetingsplaats voor iedereen;
- Aan te passen, erg goede akoestiek;
- Onderdeel van openbare ruimte
- Extra oefenruimtes, studio's, kleedkamers en bibliotheek

Bijlage B

Cijfers en volumes backstage

Naam ruimte	Omschrijving	Oppervlakte
Kleedruimte orkest; per kleedkamer, 1 doucheruimte, 3 toilet	alleen tijdens concerten	49
Kleedruimte orkest; per kleedkamer, 1 doucheruimte, 3 toilet	alleen tijdens concerten	49
Kleedruimte orkest; per kleedkamer, 1 doucheruimte, 3 toilet	alleen tijdens concerten	49
Kleedruimte orkest; per kleedkamer, 1 doucheruimte, 3 toilet	alleen tijdens concerten	49
Pre-podiumruimte / artiestenfoyer, incl. pantry	alleen tijdens concerten	175
Dirigentenkamer + toilet	alleen tijdens concerten	14
Concertmeester	alleen tijdens concerten	10
Solistenkamer + toilet	alleen tijdens concerten, meerdere solisten, meerdere kamers	24
Stemkamer kleinere groep (10-15 pers)	gebruiken we 45 dagdelen per jaar/ combineren	60
Stemkamer + berging strijkinstrumenten	klimaatbeheersing en akoestiek	25
Stemkamer + berging houtinstrumenten	klimaatbeheersing en akoestiek	20
Stemkamer + berging koperinstrumenten	klimaatbeheersing en akoestiek	20
Stemkamer + berging contrabassen	klimaatbeheersing en akoestiek	25
Stemkamer berging celli	klimaatbeheersing en akoestiek	25
Stemkamer + berging harp	klimaatbeheersing en akoestiek	20
Stemkamer + berging vleugel (bij repetitiezaal)	klimaatbeheersing (indien gecombineerd met OP, dan ruimte groter)	20
Berging slagwerk + studieruimte	klimaatbeheersing en akoestiek	80
Berging meubilair, lessenaars, diversen		30

Bijlage B bevat cijfers en volumes voor de toekomstige situatie, op basis van vergelijking met andere muziekzalen en de eigen huidige situatie.

Locatie van kantoorruimtes en ondersteunende kantoorruimtes tbv orkest ten opzichte van de concert/repetitie zaal moet goed bekeken worden qua afstanden en logistiek. Kantoorruimtes NNO en Nieuwe Oosterpoort zouden bij elkaar in de buurt kunnen zitten. Maar wel als twee afzonderlijke organisaties met een eigen "gezicht".

Kleinere vergaderruimtes zouden ook voor een deel gecombineerd kunnen worden met kantoren OP. Ook kan er in een andere vorm gekozen worden voor kleinere overleg plekken.

Bijlage B (vervolg)

Cijfers en volumes kantoren

Naam ruimte	Omschrijving	Oppervlakte
Receptie/entree in combinatie met Oosterpoort	1 persoon + ontvangstruimte	20
Kantoor algemeen directeur	1 persoon	12
Kantoor artistiek leider	1 persoon	12
Kantoor directiesecretariaat	2 personen	16
Kantoor adviseur P&O	1 persoon	12
Open Office - artistieke zaken/orkestzaken	3 personen	20
Kantoor teamleider Orkestzaken	1 persoon	12
Open office bodes&orkestinspecteurs	4 personen	24
Kantoor bibliotheek/archief	2 personen	16
Bibliotheek / mediatheekfunctie	klimaatbeheersing, archiefstellingen, printer	49
Open Office - Publiek & Markt	8 personen	72
Kantoor teamleider Publiek & Markt	1 persoon + ontvangst-wachtruimte	12
Kantoor Open Office - Administratie	3 personen	27
Ruimte tbv contracten, archief & stationary	opslag administratie en P&M-klimaatbeheersing, printer	35
Vergaderruimte groot	25 personen	40
Vergaderruimte/overleg	15 personen	20
Vergaderruimte/overleg	5 personen	15

Bijlage C

Historie De Harmonie als Groningse concertzaal

De wortels van het Noord Nederlands Orkest gaan terug tot in 1862, toen in Groningen op 1 november het Orchest der Vereeniging de Harmonie werd opgericht. Hoewel enkele keren van naam veranderd, is er een aaneengesloten orkesttraditie vanaf die datum. Het uit 1950 stammende Frysk Orkest werd in 1989 door middel van een fusie verbonden met de Gronings/Drentse orkesttak. Met zijn oprichtingsdatum 1862 is het NNO het oudste beroepsorkest van Nederland. In 2012 vierde het NNO zijn 150 jarig jubileum, met zeven jubileumconcerten, koninklijk bezoek en de verschijning van het *Jubileumboek NNO*. De auteurs onderzochten de historie van de Groninger concertzalen en beschrijven hoe de stad zich met de sloop van De Harmonie halverwege de 20ste eeuw een onvervangbare concertzaal liet “ontnemen” (zie citaat hiernaast).

Hiervoor in de plaats opende in 1973 De Oosterpoort zijn zaaldeuren. Bij het ontwerpen van de Grote Zaal van De Oosterpoort trachtte onderzoeksinstituut TNO de unieke akoestiek van De Harmonie zo goed mogelijk te kopiëren. Omdat het om een heel ander zaalmodel ging, lukte dat niet. Sinds zijn bouw in de jaren zeventig heeft de zaal vervolgens diverse akoestische aanpassingen ondergaan. Daarmee is niet de akoestiek van de teloor gegane Harmonie bereikt, maar wel de beste concertzaal van Noord-Nederland. De huidige plannen voor nieuwbouw biedt Groningen de kans om een uniek muziekgebouw neer te zetten, dat recht doet aan de vele mogelijkheden, talenten en ambities die deze stad herbergt.

“In 1853 besloot de directie van de Harmonie zich te vestigen binnen de statusverhogende diepenring, in de Oude Kijk in 't Jatstraat. Het gebouw bevatte naast een sociëteitszaal en biljartzaal, een relatief grote concertzaal die ca. 800 bezoekers kon herbergen. Na de bevrijding (1945) zijn er veel plannen geweest om het door brand aangetaste Harmonie-gebouw, dat al voor de oorlog een grote achterstand in onderhoud had, te herstellen, maar in 1956 werd besloten om het gebouw aan de gemeente Groningen te verkopen. In de Kreupelstraat liet men een nieuwe sociëteit bouwen, waar het accent lag op de biljartzaal en er geen concertzaal meer was. In november 1967 werd definitief afscheid genomen van het gebouw. De strijd om de Harmonie toch te behouden kreeg vorm in een brief aan de gemeenteraad, vergezeld van steunbetuigingen van tal van beroemdheden uit de (inter)nationale muziekwereld, koren en muziekgezelschappen. Ook was er een actie van alle leden van het Noordelijk Filharmonisch Orkest (NFO) ‘vervuld van machteloze woede over het besluit de Harmonie af te breken’. Dit indringende pleidooi aan de Groninger Raad, voor het behoud van vooral de concertzaal van de Harmonie, verdween in november 1966 op aanraden van B&W in de prullenmand. In 1971 ging de eerste paal in de grond voor het Cultuurcentrum De Oosterpoort.

De geschiedenis van de door velen betreunde verkoop van de oude, maar beroemde concertzaal, die qua akoestiek kon worden vergeleken met die in het Concertgebouw in Amsterdam en van de Musikverein in Wenen, heeft veel muziekminnende Groningers in beroering gebracht. Gedurende twee jaren moesten de concerten van het toenmalige NFO in de eigenlijk orkestonwaardige ruimte van de Evenementenhal in het Stadspark worden gegeven. Nog even werd bedreigd dat dit de permanente woning van het NFO zou worden, toen de gemeente Groningen overwoog het Cultuurcentrum De Oosterpoort wegens te hoge kosten niet af te bouwen en de fundamente te gebruiken voor een busstation op die plek. Maar met ingang van de herfst van 1973 konden de concerten van het NFO in de nieuwe Oosterpoort worden gespeeld.”

Bron: *‘150 jaar symfonieorkest in Groningen’*
door J. Minderhoud en H. Wallisch (2012)

